

פרוטוקול מס' 203

מישיבת ועדת העבודה
מיום ו', י"ט בחשוון תשל"ו - 24.10.1975, שעה 8.30

נ כ ח ו

חברי הוועדה:

ש. ארבל-אלמוזלינו - היו"ר
ז. אמיר
א. אבטבי
מ. גז
ל. דיציאן
מ. דרובלס
מ. ורטמן
ה. זיידל
י. יודין

מוזמנים:

ר. פוזנר - מרכז יד לבנים
מ. גוטמן - מרכז יד לבנים
א. יהל - מרכז יד לבנים
א. איסרוב - אגף השיקום, משרד הבטחון
ש. שמי - אגף התקציבים, משרד האוצר
א. פינק - אגף השיקום, משרד הבטחון
מ. טמיר - אגף השיקום, משרד הבטחון
י. רוזם - אגף השיקום, משרד הבטחון
א. גלס - משרד המשפטים

מזכיר הוועדה: מ. משולם

רשמה: א. עצמון

סדר היום: חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום)
(תיקון מס' 11), תשל"ה-1975.

היו"ר ש. ארבל:

אני פותחת את הישיבה.

חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 11)
תשל"ה-1975.

אני מקדמת בברכה את האורחים שלנו, נציגי המרכז יד לבנים, נציגי משרד הבטחון והאוצר. היום אנחנו מתחילים לדון בשתי הצעות חוק שהועברו אלינו ממליאת הכנסת בתאריך 22.7.75. (1) תיקון לחוק משפחות חיילים שנספו במערכה - שר הבטחון העביר לכנסת את הצעת החוק הזאת. (2) חוק נכים, תגמולים ושיקום. היום הזמנו את נציגי המרכז יד לבנים ולא הזמנו את ארגוני הנכים. לאחר שנגמור את הצעת החוק הראשונה נדון בשניה ואז נזמין את ארגוני הנכים.

הייתי רוצה לשמוע מנציגי משרד הבטחון מה כוללת ההצעה. בכנסת קבלו על כך שלא יתכן להעמיד את הכנסת בפני עובדות מוגמרות. כאשר מחמנית ועדה ציבורית שמחפקידה להמליץ בפני שר הבטחון על דבר זה או אחר לגבי תנאים וחובות ולהגיש את סיכומיה לשר לא יתכן להחיל בביצוע אלא לאחר שהנושא קיבל גושפנקא תחיקתית ע"י הכנסת.

אני לא כל כך קבלתי את דברי שר הבטחון מעל בימת הכנסת. כולנו רגישים לנושא של משפחות חיילים שנספו במערכה, ומעוניינים שכל התהליכים הללו ייעשו במהירות כדי לא לתת להם לסבול. אבל להעמיד את הכנסת בפני עובדות מוגמרות, לאחר שהתשלומים ניתנו כבר מאפריל 1974, והצעת החוק שמונחת לפנינו היא עובדה מוגמרת. עכשיו נשאלת השאלה מה תהיה עמדתם של חברי-הכנסת לגבי הצעת החוק, ואם נוכל להציע תיקון או שינוי? - התרעומת שלנו היא מכיון שכובלים את ידינו. אני מציעה לחברי-הוועדה שלא נהיה כבולים לשום הצעה ונראה בהצעת החוק הזאת כהצעת חוק שצריכים להתייחס אליה כפי שהיא מבינה. לצורך זה הזמנו היום גם את נציגי המרכז יד לבנים מכיון שאני יודעת שהם היו שותפים בהכנת החומר הזה.

מ. טמיר:

אני כמובן יכול במידה רבה לחזור על עיקרי ההסברים שניתנו ע"י שר הבטחון בעת שהביא את הצעת החוק למליאת הכנסת. משרד הבטחון ער ומודע לעובדה שההצעה הזאת כפי שהוגשה כאן לא עברה תהליך תחיקתי המקובל והרגיל. אנחנו יודעים שיש בכך פגם מבחינת עבודה פרלמנטרית מקובלת. אבל אני רוצה לומר שאין צורך להסביר בפורום הזה שגם הנושא שעומד בפנינו הוא איננו נושא רגיל והוא מורכב עדין ומיוחד. גלגולי ההצעה הזאת היו פחות או יותר ידועים לכם. היתה ועדה שמונתה בזמנו ע"י ראש הממשלה בראשותו של ח"כ קרגמן והיא הסיקה מסקנות והגישה הצעות. ההצעות האלה היו מתואמות על דעת המרכז יד לבנים ואני מניח שגם ההצעה הזאת היא הצעה שמוסכמת על המרכז יד לבנים. תוך כדי ועדת העבודה היו עכובים מכיון שלמרכז יד לבנים היו השגות והדבר הוחזר עוד פעם לאותה ועדה לשם בחינה מחדש. גם זה בין היתר גרם לעיכובים בהצעת החוק.

עכשיו כולנו חיים באותה מציאות כלכלית, סוציאלית-חברתית שחלות בה תנודות לבקרים. אי אפשר במצב הזה, לאור פיתוחים ולאור התייקרויות ועליית האינדקס ויוקר המחיה, להשאיר את רמת התגמולים לאלמנות ולהורים שכולים באותה הרמה כפי שהיתה לפני מלחמת יום הכפורים.

מ. טמיר:

ראינו שיש עיכובים רבים בדרך הזאת שעלולים להיארך זמן רב ואז לא ראינו מנוס אלא לעשות את הדבר הזה. ייעשה כל מאמץ מצידנו שדבר כזה לא ישנה בעתיד. ראינו קודם כל לנגד עינינו את ציבור הנזקקים ומצאנו לנכון לבקש את האישור בוועדת הכספים לחשלומי התגמולים בשיעורים מוגדלים ואפשר להתייחס אליהם כאל מקדמה על-חשבון התגמולים החוקיים שייזקפו לזכותם באורח מסודר, אם וכאשר תאושר הצעת החוק.

עיקרי ההצעה הם אלה: הסרנו את ההגבלות בנוגע לגיל ולגובה הכנסה. לגבי חייל שנפגע אמרנו אלא אם המדינה מוכיחה אחרת, דבר שלא היה קיים בחוק עד עכשיו. נוסף על כך הועלן שיעורי התגמולים המשתלמים לאלמנות ולהורים שכולים. זכות לחופש ללא הגבלה בנוגע לימי חופשה ובקבלת חופשה שנתית במקום עבודתם. מענק לאלמנה הנישאת. עד עכשיו היה צריך להחזיר את המענק במקרה שהתגרשה תוך תקופה מסויימת. היום לפי המוצע אלמנה כזאת תהיה זכאית לקבל תגמולים מבלי להחזיר את המענק שקיבלה.

ל. דיציאן:

זה נוגע רק במקרה שהיא התגרשה. מה במקרה שהתאלמנה שנית?

מ. טמיר:

על אחת כמה וכמה כאשר היא התאלמנה. הנוסח הוא פקיעת נישואין.

א. פינק:

לגבי אלמנה צעירה יש פה תיקון חדש. בעוד שקודם אלמנה צעירה בלי ילדים היתה זכאית לתגמולים לתקופה של 36 חודשים ולאחר מכן רק במידה והיתה נצרכת, או שהיתה מגיעה לגיל 30 והיתה מחוסרת הכנסה. התיקון מקנה זכות מעבר לתקופה הזאת ללא הגבלת זמן כל עוד היא אלמנה.

מ. טמיר:

בנוסף למענק המיוחד שניתן לכל אלמנה בעת התאלמנותה נותנים לה סכום כסף מסויים של 5,000 ל"י כדי לעמוד בהתחייבויות המשפחה. מדובר על אלמנה שאין יתום.

א. פינק:

הכוונה לא להתחייבויות המשפחה אלא להוצאות הישירות הנגרמות בעקבות המוות. ההוצאות האלה היו ניתנות עד כה ע"י החלטה אדמיניסטרטיבית, היום זה מעוגן בחוק.

א. יהל:

הסכום הוא איננו 5,000 ל"י.

מ. טמיר:

אני מצטט מה שיש בחוק.

מ. גוטמן:

זה תוקן.

מ. טמיר:

ישנו תיקון חשוב לגבי יתום שצריך לקבל מענק נישואין. זה הועלה מגיל 30 לגיל 35 שנה. אפשר יהיה לשלם חלק מהמענק הזה ליתום לצורך נישואין בהגיעו לגיל 25 שנה.

א. יהל:

אנחנו רוצים לקדם בברכה את עצם התיקונים שנעשו בתיקון מס' 11 של תיקון החוק. ככל אזרח אנחנו מצטערים אם חלק מהדברים האלה לא נעשו במוסדות של הכנסת אבל העיקר שזה נעשה. מדוע זה קרה? - לאף אחד מאתנו אין ענין לפגוע בפרלמנט הישראלי - אבל טוב שהדברים נעשו.

אני רוצה לציין במיוחד את התיקון של הגדרת נספה לצורך החוק, וזה מוות בשירות בחזקת מוות עקב השירות. במשך כל קיומו של החוק, למעשה, היתה פה פגיעה יותר גדולה בזכויות האזרח מאשר פגיעה בעבודת הכנסת. לאמיתו של דבר אין אדם חייב להוכיח שהוא חף מפשע להוציא שני מקרים: (1) כאשר פקיד שומה אומר שהוא מעלים מס - הכנסה (2) כאשר מאשימים אזרח במגע עם סוכן זר. להוציא את שני המקרים האלה אין אדם חייב לעשות זאת. פה נעשה דבר במשך השנים שהוא קשה מאד מבחינת הפגיעה בזכויות האזרח. הנלווה לזה שהוא כרוך בטרגדיות רבות מאד טרגדיה של שכול. לפיכך צריך לקבל בברכה את השינוי הגדול. יתכן שצריך להוסיף סעיף אשר ימנע אנשים מלהגיש דו"ח כוזב. כל עוד הדבר הזה נעשה בתום לב אפשר להיאבק עם זה וזה הכניס שינוי גדול ביחסים בין המשפחות השכולות לבין המדינה. כבר אמרו קודמי על החשיבות הגדולה של הבטחת המשפחות מפני מחסור חריף. אני טוען שצריכה להיות סנקציה כאשר הדו"ח הוא כוזב. לגבי מקרים שבהם מתברר מעל לכל ספק שנעשה עוון יהיה דין הדו"ח כדין שקר בבית המשפט. המוסד לתגמולים קובע עפ"י חקירות מה היו נסיבות המוות - האם זה קרה עקב השירות או לא? - היום כל מוח בזמן שירות הוא עקב השירות ואז חלק גדול מהדאגות שלי ירד. אבל קיימת אפשרות של דו"ח כוזב. כדי להוכיח את זה יצטרך קצין התגמולים להוכיח את הדבר. אם יש לו ראיות הוא יצטרך להביא אותם לעימות עם המשפחה או עם היועץ המשפטי שלה.

בדרך כלל אין צורך לחשוש מעווחים. צריך להניח שאדם עושה את זה בתום-לב. אולם אם יתברר מאוחר יותר, כתוצאה מעימות בבית המשפט, שהדו"ח היה כוזב ביודעין, הייתי חושב שטוב היה לוא היתה סנקציה שדין דו"ח כזה כדין עדות שקר בבית המשפט.

היו"ר ש. ארבל: במידה ויוכח שהדו"ח היה כוזב אני סבורה שישנה סנקציה בחוק הפלילי ולא צריך לכלול את זה כאן - זה מובן מאליו.

א. יהל: בנוגע לשאר התיקונים - האמת היא שהיו לנו ברחבי הציבור הזה מקרים של מחסור ושל מצוקה קשה. היום נראה לנו שהמשפחה השכולה מובטחת מפני מחסור חמור.

תיקונים אחדים נעשו במיוחד לגבי מעמדה של אלמנה - וטוב שזה נעשה כי היו דברים בלתי נסבלים. עכשיו הדברים הם סבירים וזה שוב התקדמות גדולה בחוק.

יש פה שינוי מסויים בקשר לשכבה מסוימת של יתומים. המעקב שלנו מצא שיש יתומים, שיתכן שכתוצאה מיתמות ובתנאים שהם גדלו, הם אינם ככל האחרים בענין של חיי אישות. היה מענק דיור ונשואין לבני הנספה. היינו, יתומים. המענק הזה היה מותנה בנשואין. במעקב שלנו מצאנו שבקרב המשפחות השכולות ישנן תופעות שיתומים רבים אינם מתחתנים באותו גיל ממוצע שבו מתחתן בן גילם האחר של היתום - בלי להכנס לפרטים. היות ולגיל היתום יש תקרה יצא שהוא חדל להיות יתום מבחינת הגיל ועל כן לא היה זכאי למענק דיור. לפיכך נכנס פה תיקון - וקשה להגזים בערכו - יתום זכאי לדיור בין גיל 25 לגיל 35. כלומר, יש

האם אינך חושב שלשמור זכות ליחוס עד גיל 35 שנים זה לא מוגזם?

היו"ר ש. ארבל:

א. יהל:
יכול להיות. אנחנו בענין הזה מגששים באפילה. אבל בנקודה ספציפית זאת - ומה שאני אמרתי אמרתי זאת בצורה מתונה מאד. לוא הייתי מספר לכם סיפורי זוועה על הרקע הזה - ראינו שהם אינם יכולים להתחתן כתוצאה מהשכול והיתמות אבל קשה להוכיח את זה. לפיכך הצענו רק במקרים אלו להעלות את גיל הזכאות עד לגיל 35, כאשר זה לא מותנה בנישואין.

כתוצאה מזה אנחנו באים עכשיו בהצעת תיקונים נוספים שאינם נכללים בתוך ההצעה שהוגשה ע"י הממשלה ואלו הם שלושה דברים שקשורים לדירה.

(1) דמי הסכמה (2) אגרת טאבו (3) אגרת משכון למקרקעין. אנחנו מציעים שהזכאות הזאת תועלה ליחומים עד גיל 35, כאשר הם נכנסים לדירה בין 25-35 מבלי שהם מתחתנים. שתהיה להם אפשרות לקבל את הזכאות הזאת לגבי שלושת הדברים שהזכרתי. זה קשור עם התיקון הקודם בחוק שלא להתנות את המענק של הדיור עם נישואין.

יש לנו הצעה נוספת לגבי יחומים וזה בנוגע לזכאות להחזר. החזרי המס השונים הפטורים מותנים עד גיל 21. לאמיתו של דבר בתנאים שלנו בארץ נער בגיל 21 לא קונה כמעט שום דבר. הוא בקושי גומר את שירותו בצבא. אחרי כן הוא מתחיל לבנות את עצמו, במידה שהוא יכול לעשות את זה בין מילואים למילואים. אנחנו מבקשים לשמור זכאות זאת עד לגיל 30 ולא גיל 21.

יש לי הערה בנוגע לחגמולים הניחנים להורה בודד כאשר קטינים סמוכים על שולחנו. קטינים זכאים ל-10% מהתגמולים כאשר שני בני הזוג מקבלים. הוא הוא או היא לבדו מפרנסים את הקטינים האלה אז הם מקבלים 10% מהתגמול המוקטן לבודד.

אנחנו מציעים שבכל מקרה הקטינים יקבלו 10% ממה שהיו מקבלים אילו היו שני בני הזוג.

לעולם אי אפשר לתקן את הכל בבת-אחת. אבל אנחנו חושבים שבאופן כזה נעשו הרבה מאד תיקונים שאנו מברכים עליהם. אנחנו מצפים שגם אתם תאשרו את ההצעות שאינן כלולות בהצעת הממשלה.

ישנו דבר נוסף שהייתי מבקש את תשומת לבכם. קורה שהורים שכולים בודדים מתאוששים ומתחתנים עם בן-זוג שאינו שכול. ולגבי התגמולים נוצר מצב משונה. היה ענין שאב שכול שאשתו נפטרה הוא ישב שנים באלמנותו. והנה התחתן והתברר שהוא אינו זכאי להעלאת התגמול כי הוא התחתן עם בת-זוג שאינה שכולה. אבל הוא חייב לפרנס אותה. לכן הצעחנו היא שבת-זוג שאינה שכולה תוכר כבת-זוג לצורך התגמולים.

ה. זיידל:
כל מה שהצעת עכשיו האם הם הוגשו לפני קבלת החוק בקריאה ראשונה?

א. יהל:
הם בדיון בינינו זמן רב. לגבי חלק מהם יש הסכמה בין ראש אגף השיקום לביננו.

מ. גוטמן:

דנו בזה ביחד עם מר טמיר ומר פינק עוד בינואר 1973. האיש יודע שאם הוא יתחתן לא תהיינה לו זכויות לתגמולים כדי לקיים את האישה. זה אחד הדברים הקשים בימינו.

אותו הדבר לגבי קטינים. אנחנו יודעים שכל אב בודד ללא משפחה הוצאות המשפחה הן יותר גדולות. אותו הדבר לגבי אלמנה. אמא שיש לה קטין ההוצאות שלה יותר גדולות. לפי דעתי, זה עוול שאנחנו מורידים מקטין אשר סמוך על שולחנה של האמא או של האבא. כך אין אפשרות להחזיק את הילד ואנחנו מבקשים לתקן את זה.

ר. פוזנר:

אין לי מה להוסיף. אני רק מבקשת מאד לקבל את ענין היתומים עד גיל 35. אני רוצה להדגיש שמדובר כאן אך ורק לגבי דיור וזו בעיה שנחקלנו בה במשך כל השנים.

היו"ר ש. ארבלי:

מה בקשר להצעה שנדונה בוועדה בקשר לזכויות של אלמנות לגבי הוצאות - אני מבינה שמשרד הבטחון מימן את זה?

ר. פוזנר:

לא גמרו אלא גילמו את זה.

היו"ר ש. ארבלי:

כל הענין הזה גולם לסכום מסויים חודשי אחיד לגבי כל אלמנה. אלי מגיעים הדיים אחרים. הייתי רוצה לשמוע כיצד הנושא הזה מתארגן במציאות? - האם זה לא פגע באותם שירותים שניתנו בעבר ע"י משרד הבטחון? - נמסר לי שמתעוררו שאלות שאלמנה אומרת אין לי אפשרות לתת לילד את כל אותם הדברים שניתנו בעבר ומשרד הבטחון מימן אותם.

ר. פוזנר:

אנחנו היינו שותפים להצעה של גילום ההטבות ולנגד עינינו עמדו כמה דברים: (1) הסידור הקודם היה שצריך לבוא למשרד הבטחון עם קבלה עבור כל הוצאה שנעשתה, דבר שגרם להרבה מאד מאתנו להדגשה לא נוחה. אחד הדברים הבולטים זה היה ענין של ריפוי שיניים. כאשר אלמנה היתה צריכה לגשת לרופא שיניים שאצלו טיפלה במשך כל השנים היתה צריכה לומר לו מהיום אני זקוקה לקבלה עבור הטיפול כדי לקבל את הכסף חזרה ממשרד הבטחון. להרבה מאתנו הדבר לא היה נוח. נוסף לכך הרבה מאד רופאי שיניים אינם מוכנים לתת את הקבלה הזאת.

נכון הוא שתהיינה היום נשים שתאמרנה שריפוי שיניים הוא דבר יקר ובמסגרת התגמול אפילו המוגדל היום, אינן יכולות לטפל בשיניים של בניהם. אז בקשתי באותה הוועדה שבמקרה שיהיו דברים חריגים במיוחד לגבי ריפוי כלשהו תהיה לנו אפשרות לפנות למשרד הבטחון ולבקש את מימונו של הדבר הזה.

על כל פנים ממה שאני נפגשתי ויודעת - נכון שיש מקרים חריגים ותמיד יהיו - לאור התגמולים אשר אלמנה היום מקבלת היא בהחלט יכולה לממן את כל הדברים שבזמנו היו ניתנים ע"י קבלות. בסך הכל היה מדובר על 30 פריטים. פריז'דר לא קונים כל שנה ואותו הדבר לגבי יתר הדברים. כמו שכל אדם במדינה הזאת מקבל משכורת אחת בחודש והוא יודע שהוא צריך להסתדר עם הסכום הזה במשך כל החודש, כך אלמנה צריכה ללמוד לארגן את החיים שלה לפי הסכום שיש בידה.

ר. פוזנר:

לעומת זאת הייתי מבקשת מכס להתייחס לענין של חריגים לגבי ריפוי כי הבעיה של ריפוי נפשי הם באמת מאד חריגים לגבי הסכומים שהם עלולים להגיע.

א. יהל:

הגילום הזה של עשרה סוגים של הטבות שהיו ניתנים מקודם לאלמנות נראה לי אחד הדברים המתקדמים ביותר שנעשה בתחום הזה. מקודם היתה חייבת האלמנה לפנות ללשכת השיקום בענין כל אחד מעשרה סוגי ההטבות האלה. זה היה יותר הטרדה ולחץ בלשכה ולא כל כך לכבודו של הפונה. עצם העובדה שנעשה חישוב ו-10 הדברים האלה גולמו וניתנים לאלמנה מדי חודש, בנוסף לתגמול, יצרנו הזדמנות לאלמנה לזקוף את קומתה והיא בשום אופן לא קופחה מבחינת ההכנסה לצורך הדברים האלה.

אם אלמנה נזקקת לטיפול נפשי זה לא קשור לגילום והוא הדין כאשר צריך ריפוי שיניים מיוחד. אני חושב שצריך לברך על הגילום הזה. שפטר את האלמנה ללכת למשרד הבטחון ופטר את המשרד מלחץ גדול כאשר כל הדבר הזה נעשה באופן סדיר ע"י תוספת לתגמול.

אני רוצה להעיר תשומת לב לפרק רביעי של החוק בנוגע לסייגים לגבי תגמולים שזכאים לקבל אותם יותר מחוק אחד. למשל, במקרה של תאונת דרכים ניתן לתבוע פיצויים לפי חוק נזיקין אזרחיים. האדם יכול לבחור באיזה דרך הוא מעדיף לתבוע וניתנה תקופה של שנתיים. המציאות לימדה אותנו שהדבר הזה הוא בלתי הגיוני. היות ומדובר בתאונת דרכים אנחנו רואים נטייה אצל בני המשפחה להחעלם מחוק משפחות חיילים שנספו ולתבוע פיצויים עפ"י חוק נזיקין אזרחיים, אם מפני מחשבה שיש פה אפשרות לזכות בסכום כסף גדול, או מנטייה להיפרע מהגורם לתאונה שישלם.

כעבור זמן מתברר שהסכום שבו הם זוכו הוא החלק העשירי ממה שחשבו שיקבלו. לא זו בלבד, לאחר זמן מתחילה המשפחה לסבול מדכאון כתוצאה מהפרוש הזה קבלנו פיצויים על הבן שנהרג. זה אוכל אותם מבחינה נפשית.

באנו בענין זה לאגף השיקום - ואני חייב לציין שבשיחה הזאת היתה אחדות דעים בין ראש אגף השיקום לביננו - היינו, לגבי אותם מקרים שעשו את המעשה ולקחו פיצויים לפי חוק נזיקין אזרחיים, חינחן להם האפשרות לחזור ולקבל זכויות לפי חוק משפחות חיילים שנספו במערכה, כמובן לאחר שישלמו למשרד הבטחון את הסכום שקיבלו לפי חוק נזיקין אזרחיים.

בשעתו ניתנה הוראה לכלול הצעה זו בתזכיר הצעת החוק שהממשלה הגישה בכנסת. רק השבוע התברר לנו שבדיונים עם מנכ"ל משרד הבטחון עירוני ז"ל נדחתה ההצעה הזאת. אני מבקש בהזדמנות זו לנסח תיקון לחוק שיאפשר, למרות הנאמר בחוק, לאנשים לחזור לזכאות עפ"י חוק משפחות שכולות. ההיקף הוא קטן מאד. אצלנו מספר המקרים מגיע לעשרה. באופן מעשי הוגשו בפנינו עמש בקשות שהם עומדים עליהם בתוקף וזה יכול לתרום יותר להתאוששותה של המשפחה ולהבראתה הנפשית.

א. יהל:

אינני מבקש לפטור אותם מהחזרת הפיצוי. אנחנו מבקשים את התיקון הזה מכיון שאנחנו מכירים את האנשים הללו ויש לנו מגע אישי איתם ויש להם מוטיבציה להחזיר את הכסף. כל מה שאני מבקש הכנסת תאשר את התיקון הזה שיאפשר להם לאחר הבחירה לחזור בהם. כי יש לאנשים האלה מועקה נפשית וצריך לעזור להם.

ז. אמיר:

לפי דעתי חוק משפחות חיילים שנספו במערכה הוא אחד החוקים המעוררים כבוד שיש למדינת ישראל. יש לי שתי סוגיות להבהרה: - הייתי רוצה לדעת מה דין זוג שבנו נספה באחת ממערכות ישראל והוא מגורש ושניהם חיים בנפרד, כאשר כל אחד התחתן, הביא ילדים והקים משפחה בריאה? (2) אני שומע פה בקשה מאד אנושית לאפשר למשפחה שבנה נפגע בתאונה עקב שירותו בצה"ל, לאחר שהם הלכו לפי חוק נזיקין אזרחיים וראו שזה לא משתלם שם, לחזור בהם ולקבל את הפיצוי לפי החוק הזה. לדעתי זהו חינוך לא טוב לאזרח לתת לו שתי אפשרויות ואם אפשרות אחת לא משתלמת ללכת לאפשרות שניה. לכן התיקון המוצע פה לא ישרת את המטרה שלנו וזה לעזור למשפחות. להיפך, צריך לשכנע אותם שלא יתבעו זאת עפ"י חוק נזיקין אזרחיים. ואם כן תבעו אסור לנו לאפשר תקדים כזה שהאיש יכול לשוב ולומר שם נכשלתי אני רוצה עכשיו פיצו לפי החוק הזה.

ה. זיידל:

גם אני מצטרף לדברי ההערכה שנאמרו גם במליאת הכנסת וגם פה. לנציגי משרד הבטחון כמו-כן גם שמעתי את דברי מר יהל שהוא תומך בחוק - אין ספק שזה חוק חשוב לכן אני בעד שנזרוז את קריאת החוק ואם אפשר לקבל את התיקונים שהציע פה מר יהל.

רציתי להצטרף לדברי היושבת-ראש לגבי החוק מדוע הועדה עמדה על כך שלא יישם פעולות בעתיד בלי אישור מוקדם. כולנו מסכימים שבמקרה כזה אפשר לפעמים לחרוג אבל יכולים להיות מקרים אחרים. ברגע שיש חריגה לטובה יכולה להיות גם כן חריגה לרעה. לכן הכנסת עמדה על כך שהחוקים צריכים לקבל את אישורה של הכנסת וועדות הכנסת. לכן אני תומך בדעתה של היושבת-ראש - שהפרלמנט עומד על זכויותיו.

א. אבטבי:

גם אני מצטרף להערכות שהושמעו פה. רציתי לשאול: - רציתי לדעת את הפרוט של עשר ההטבות שלגביהם ניתן ליישם אותם. לגבי הנושא של הברירה - לפי דעתי, צריך להוריד אותו כדי שלא יוצר מצב של תיקון נוסף. לגבי גיל 35 - כאן בחוק לא מגדירים את זה ספציפית לנושא של שיכון. אילו זה היה מוגדר לנושא של שיכון יכול להיות שההתייחסות הייתה שונה.

א. פינק:

הסעיף הזה מתייחס אך ורק למטרת שיכון.

א. אבטבי:

אם כך אז השאלה שלי נופלת.

מ. דרובלס:

אני מחייב את החוק. גם אני חושב שלא רצו להביא דברים מוגמרים לפני שמבקשים את האישור הסופי של הכנסת. יש לעניין שני צדדים למטבע, לפעמים לטובה ולפעם פחות. אם הדברים דחופים הוועדות יכולות לזרוז את הדבר.

מ. דרובלס:

אני רוצה להעיר הערה אחת, למרות שאני מעריך מאד את העבודה שעושה האגף לשיקום. זו עבודה קשה ביותר אבל ישנם מקרים יוצאים מהכלל. אני משפל במקרה של הורה שכול שבנו היה קצין ונפל במלחמת ההתשה וקיבל צל"ש. האם אינה יכולה לעשות שום דבר בבית וסכום מסויים של 60 לירות לשבוע עבור עוזרת בית לא מספיק. היא באה עם אישור רפואי שהיא זקוקה לעזרה בכל מיני דברים בבית. גם הבן השני פנה לאגף השיקום וגם אני פניתי מספר פעמים ובקשתי תשובה בקשר לכך. לבסוף קיבלה המשפחה העלאה בסכום במקום 60 לירות 120 לירות. היא באה אלי ואמרה שגם זה בקושי מספיק לה. אני ייעצתי לה שיסתדרו עם זה. לפי דעתי התמרמרות כזאת היא מיותרת. יש אי-הבנה בין המשפחה לבין הפקיד שטיפל בעניין. הייתי רוצה לברר את הנושא הזה מכיון שהתמרמרות כזאת היא מיותרת. ואני יודע שהמשפחה הזאת איננה סוחטת סתם. לבסוף היא קבלה את השכנוע שלי. במקרים כאלה האם אפשר לזרז את הטיפול או לשכנע. לפעמים מלים עוזרות ועובדה היא שקבלו את השכנוע שלי.

היו"ר ש. ארבלי:

האם יש הטבות נוספות במסגרת של עזרה בבית שאתם נוהגים לתת? - אם כן לפי איזה

קריטריונים אתם נוהגים לתת?

ל. דיציאן: שתי שאלות: - (1) בקשר לאפשרות של ברירה.

נניח שחייל נפטר בתאונת דרכים באשמח מכונית אחרת. המשפחה בוחרת לקבל תגמולים ולא ללכת למשפט - האם משרד הבטחון נותן לאשם בתאונה לצאת חופשי בלי לשלם שום דבר? - או אוחז באמצעים כדי לקבל פיצויים?

(2) בקשר לגילום של 10 סוגי הטבות - היכן זה מופיע, לפי איזה הוראת חוק, לפי איזה תקנה. ומה הם הפריטים הנוספים שאתם דורשים למרות הגילום שיהיה אפשרי לדרוש תשלום מיוחד?

י. יודין:

מדוע לא עומד בפנינו הארגון המייצג את המשפחות כדי שבמסגרת החוק יהיה ביטוי למגמה לתת שיקום לאלמנות ובמיוחד לילדים יתומים - בעיני זה דבר חשוב.

היו"ר ש. ארבלי:

השאלה שלי נוגעת לגבי תגמולים ליתומים. יצא לי להיפגש עם חלק מאותן אלמנות שנישאו מחדש ושיש להן ילדים והילדים סמוכים על שולחנו של הזוג החדש. יש בעיות רבות מאד ואחת הבעיות היא עניין התגמול אשר משתלם לאותם יתומים לאחר נשואי האם, וגם המשך הטיפול שקיבלו אותו לפני הנישואין וגם לאחר הנישואין. הם ביקשו להופיע בפני הוועדה ואני מציעה להזמין אותם כדי שיספרו לנו איך הם חשים ונעשה את הכל כדי לסייע להם. בזה שהאלמנה נשאה, יכול להיות שהבעיה האישית שלה נפתרה אבל לגבי היתומים אי אפשר לומר שהבעיה תמה ונשלמה. יכול להיות שחלק מהדברים זה עניין של תרגום של כסף. וחלק מהדברים אינם בגדר של תגמול אלא של תשומת לב והמשך טיפול רפואי.

אנחנו נזמין אותם לישיבה הבאה כדי

לשמוע מהם על הנושא הזה.

מ. גז:

אלמנה עם ילדים שנישאה שנית והנישואין לא עלו יפה - מה דינה?

היא חוזרת למסגרת.

א. פינק:

אני רוצה להתייחס לכמה מן הדברים.

א. יהל:

חה"כ אמיר עשה דבר גדול בהערה הראשונה שלו. זה שעלול להיות ויכוח בינו לביני בקשר אם צריך לתת ברירה או לא זה ענין אחר. אני מקווה לשכנע אותו שהדבר נחוץ. הוא העלה דבר - ואני מצטער שזה הושמט מזכרוני - בעייתם של הזוגות שחיים בנפרד לגבי תגמולים. לגבי זה אני מצטער שאינני יכול לדבר בהערכה חיובית על הפרקטיקה המקובלת באגף השיקום. השכל מחייב שאם הם חייב בנפרד הם זכאים לתגמולים כהורה בודד. במציאות זה לא כך - לפי דעתי זה נוגד את החוק. אם הייתי יודע שהבעיה תועלה הייתי מביא מסמכים בקשר לכך.

אני יכול לספר על מקרה של אם שכולה

מטבריה שחיה בנפרד מבעלה. כתבה לה פקידה של לשכת השיקום כך: לא תוכלי לקבל תגמולים אלא אם כן תתגרשי. הבאתי את המסמך הזה בפני המנכ"ל עירוני ז"ל והוא לא יכול היה להבין שהדבר הזה קרה. הוא נדהם ובמקום נחץ הוראה לברר ולהפסיק את זה - אבל זה לא הופסק.

במציאות - קצין התגמולים מחליט שאם הם

חיים בנפרד מחלקים את התגמולים חצי חצי, מבלי להתחשב אם בן-הזוג יכול לחיות עם החצי הזה. במקרה הקונקרטי הזה, גם לאחר מה שכתבנו ולאחר ברור אצל המנכ"ל, המשיכו בלחץ על אותה אישה עד שהיא התגרשה. לאחר שהיא התגרשה נערכו קשיים על גבה כתוצאה ממעמדה של אשה ברבנות.

בעקבות הערתו של חה"כ אמיר צריך אולי

לעגן את זה בחוק באופן מפורש.

איך תוכיח שהם חיים בנפרד?

היו"ר ש. ארבל:

לפעמים הם חיים בנפרד תחת קורת-גג אחת.

א. יהל:

מה אומר קצין התגמולים: מה אתם רוצים ממני? - תביאו לי גט ואראה אותכם כהורה בודד. אנחנו יודעים שיש תופעה כזאת והיא תופעה שנלווית לשכול. חיי אישות נהרסו, אם לא נאמר בעקבות השכול הרי בצורה כרונולוגית אחרי השכול.

צריך היה לחשוב על איזה שהוא סעיף שימנע

חלוקה של חצי לה וחצי לו ללא התחשבות אם אפשר לחיות עם זה. אי אפשר להתעלם מהדבר הזה.

איך יוכיחו שהם חיים בנפרד?

מ. דרובלס:

זו שאלה קשה מאד.

א. יהל:

אני הייתי יכולה להבין אם בקשתם של

היו"ר ש. ארבל:

ההורים השכולים שהם יקבלו כל אחד את חלקו בנפרד שווה בשווה. - את זה החוק מאפשר.

ההבדל הוא בין 50% תגמולים לבין 80%

א. יהל:

תגמולים. השאלה היא לא האחוז. אם אמנם הם חיים בנפרד, למרות שאין להם תעודת גירושין, זו עובדה והיא צריכה למצוא את ביטוייה בגובה התגמולים.

א. יהל:
לנושא של אלמנות עם ילדים שנישאו בשנית, אני מציע שלא נדון על זה היום. אבל קשתי היא שגם אנחנו נוזמן לאותה ישיבה. זה נושא סבוך מאד ואי אפשר לדון בכך בהעדרן של נציגות האלמנות שנישאו בשנית. יש להם טענות לא רק נגד אגף השיקום אלא גם נגד יד לבנים. אני מציע לאפשר לנו להשתתף באותה ישיבה.

לשאלתו של חה"כ יודין מה זה שיקום? - זו שאלת השאלות. עד כה אנחנו עוסקים אך ורק בהיבטים השונים של שיקום כלכלי. ההגדרה של שיקום היא הרבה יותר מורכבת. זה לא רק כסף, זה לא רק טיפול נפשי, זה לא רק שיקום חברתי כלכלי אלא נסיון לתת תחליף לחברה שממנה הם נפרדו כתוצאה מתחושת הניכור שלהם. שיקום זה הכל ביחד. ברור שזו שאלה של קונצפציה של הנוגעים בדבר. של משרד הבטחון, של ארגון יד לבנים לגבי השאלה מה זה שיקום. אנחנו אפילו עוד לא הגענו להתחלה של הדיון בשאלה הזאת. יתכן שאם נגיע לידי הסכמה על השקפה משותפת בנוגע לשאלה מה זה שיקום, יתכן שחלק מזה יהיה בחוק.

אני מרשה לעצמי לבקש לדבר עם חה"כ יודין לצורך הבירורים מה עושים בתחום הזה. לפי שעה אנחנו מגששים באפילה. ברור לנו שזה מחייב דיון רציני ביותר.

לגבי שאלתו של חה"כ זיידל - אנחנו נגיש

זאת בכתב.

א. פינק:
יש מספר דברים שמר יהל העלה היום שחלק מהם באופן המעשי ביותר אי אפשר להתייחס אליהם מכיון שהם לא נוגעים לחוק הזה. כמו שאלה של פטורים מתשלומים שונים. רישום מקרקעין ואגרות אחרות אלו הם דברים שלא בסמכותו ואינם מעוגנים בחוק הזה אלא בחוקים אחרים וצריך להתייחס אליהם במסגרות אחרות.

אני רוצה להזכיר לכם באשר להחזרי-מס שמר יהל דיבר עליהם בהתחלה. הדבר הזה לא קיים יותר בכלל. לגבי אלמנות הדברים גולמו בחוק.

לשאלתו של חה"כ דיציאן - הרשימה שהיתה קודם, זו היתה גישה אנטי-סוציאלית, מכיון שנהנו מזה רק חלק אלה שיכלו לרכוש נהנו מזה. דבר ראשון זה החזרי מס-קניה על 30 פריטים שנמצאים ברשימה. דבר שני - טיפול רפואי מיוחד כמו טיפול שיניים. דבר שלישי - טיפול מיוחד לגבי עזרה בבית. דבר רביעי - מימון של גן ילדים, מענק קיץ, תשלום לקייטנות, ספרי לימוד, מענקים ליתומים ועוד. כל זה מקטיף את הביורוקרטיה.

אלמנה עם ילד אחד מקבלת תגמול חודשי של 2167 ל"י וגילום של 355 ל"י - כל זה נטו פטור ממס. אלמנה עם שני ילדים מקבלת תגמול חודשי של 2405 ל"י וגילום של 491 ל"י לחודש. אלו הם סכומים ברמה מקבלת על הדעת.

כמה מקבלת אלמנה בלי ילדים?

היו"ר ש. ארבלי:

אלמנה בלי ילדים מקבלת 1486 ל"י וגילום של 118 ל"י לחודש.

א. פינק:

וזה לא קשור אם היא עובדת או לא?

היו"ר ש. ארבלי:

א. פינק:
 החשלוּם הזה של 1486 אינו מושפע מהכנסה כלשהי בתקופה של שלוש שנים הראשונות. אחרי שלוש השנים הראשונות ועד גיל 30 הוא מושפע ע"י הכנסה.

א. איסרוב:
 יש שוני בין אלמנה שיש לה ילדים והם בגרו שעל זה אין שום השפעה של הכנסה. לעומת זאת אלמנה ללא ילדים יש השפעה על ההכנסה וישנו לכך תגמול מינימלי לאותה אלמנה.

מ. דרובלס:
 לגבי אלמנה בלי ילדים שהיתה זכאית לפטור ממס קניה. לפי הגילום זה 1300 לשנה. מה אם היו פטורים בגין של פטור ממס-קנייה?

א. פינק:
 פה נעשה שקלול מעל ומעבר לטובת האלמנה.

היו"ר ש. ארבלי:
 תמציא לנו בבקשה את הרשימה לישיבה הבאה.

א. פינק:
 לנושא של אשה שניה שלנה עמו - מדובר על מקרה של שכול שנישא לאחר המוות. הענין הזה הועלה בפנינו והתייחסנו לענין בחיוב מכיון שאם ניתן לדבר על שיקום של הורה שכול ועל תהליך של חזרה לאיזה שהוא איזון נפשי זה בהחלט דבר חיובי ועוזר להורה השכול. הם מוצאים פרטנר לחיים וזה עוזר להם. התייחסנו בחיוב להצעה הזאת ולתת במקרה כזה תגמול גם לאשה כאילו זה זוג. הענין הזה נתקל בקשיים והוא לא נכלל בהצעה פה. זה עבר כמה גלגולים ויכול להיות שאפשר יהיה להכניס את זה בהצעה הבאה.

לא כך בענין של נזיקין אזרחיים - נכון שבמבט ראשון ובדיון הראשון כאשר הועלה הענין דובר שהיקף המקרים הוא לא גדול. לכאורה הדברים נראים פשוטים אבל יש פה מספר קשיים במבט יותר עמוק הדברים הם מורכבים ומסובכים. מבחינה עקרונית, דומני, שאחרי שאנשי מבוגרים בוחרים באחת משתי האפשרויות שעומדת לרשותם, לתת להם אפשרות לחזור בהם שוב פעם לא נראה לי. זה עלול לפתוח פתח לפניות לא מקובלות. זה הופך להיות הדיינות על מחיר של חיים - ואת זה מבחינה עקרונית אני לא רוצה לעודד, ובודאי לא נציגי המרכז יד לבנים.

כאשר מדובר בהחזרת כספי הנזיקין - זו בעיה מסובכת ביותר. אנשים שקיבלו לפני עשר שנים סכום של 10,000 ל"י כפיצויים ורוצים להחזיר למשרד הבטחון את מה שקיבלו כדי שיוכלו לקבל תגמולים לפי החוק הזה, לפי איזה קריטריון הם יחזירו את הסכום שקיבלו לפני עשר שנים, לפי איזה מדדים ייקבע שמחזירים את הכספים האלה? - גם זה נבדק. בדיון הרחב שהתקיים במשרד הבטחון הגענו לכלל מסקנה שאין להעלות את ההצעה הזאת עכשיו ויש לבדוק כל מקרה לגופו של ענין. יכול להיות שאפשר במקרה מסויים להמליץ בפני שר הבטחון ולהשתמש בסמכותו להעניק למישהו לפניים משורת הדין - אבל לא לעגן את הדבר בחוק.

היו"ר ש. ארבלי:
 בקשר לסוגיה הזאת לתת או לא לתת לאחר שהוא החליט לקבל את הפיצויים במסגרת אחרת ולוותר על זכותו במסגרת משרד הבטחון - האם יש אפשרות בחוק שהוא יכול לחזור בו תוך תקופה מסויימת? - אם אין אפשרות כזאת אולי ניתן לחשוב על כך כמו שזה מופיע בחוק נפגעי פעולות איבה. לגבי אלה שהפגיעה נחשבת כפגיעה מעבודה וגם מפעולת איבה נותנים לנפגע אפשרות לבחור וגם לחזור בו תוך פרק זמן.

היו"ר ש. ארבלי:

על כן אני מעלה את השאלה הזאת. אני מציעה שאנחנו נחשוב בכיוון הזה לתת אפשרות בחוק לחזור בו תוך פרק זמן. לגבי המקרים בעבר - זו סוגיה נפרדת.

י. רוזם:

לפי החוק יכול בן משפחה להגיש שתי תביעות. תביעה אחת לפי חוק משפחות היילים שנספו במערכה והשניה לפי חוק נזיקין אזרחיים. כאשר בא בן משפחה ואומר עוד לא החלטתי, בשלב הראשון נותנים לו תקופה של שנתיים כדי שיחשוב. אנחנו נותנים גם שש שנים מדוע? - כי לאחר תקופה של שנתיים מבקשים עוד שנתיים כך שלמעשה יש מקרים שגם שש שנים. לאחר מכן כאשר בן משפחה מחליט שהוא רוצה ללכת לפי חוק משפחות היילים שנספו במערכה אז למדינה יש זכות לתבוע מהגורם או מחברת הביטוח תוך פרק זמן של 7 שנים. אני חושב שש שנים זה פרק זמן סביר. הדיונים בבית המשפט נמשכים זמן רב ומכאן נובע הקושי. האמת היא שיש עוד בעיה - הדבר הזה היה מוצדק לפני מלחמת יום הכפורים אבל לא היום. היום אם בן משפחה מחליט להגיש תביעה לפי חוק נזיקין אז הייעוץ הוא לא טוב. הנסיון שלנו בנכים ובמשפחות כאלה הראה שזה לא טוב. לכן אני סבור שאם בן משפחה רוצה להחליט הרי תקופה של 5-6 שנים זה זמן סביר בהחלט.

בענין החזרה - הבעיה היא איננה החזרה כי כתוב בחוק שאם בן משפחה מתחרט הוא חייב להחזיר את כל מה שהוא קיבל. (א) השאלה היא איך להחזיר סכום שהיה 10,000 אז בתנאים של היום? (ב) ענין של טובת הנאה.

ל. דיציאן:

למשל, עובדי מדינה שקיבלו פיצויים ורוצים להחזיר אותם ולקבל גמלה כתוב בחוק שצריך להחזיר את הפיצויים צמודים לריבית.

י. רוזם:

הוא חייב להחזיר את הסכום שהוא קיבל פלוס טובת הנאה שהוא קיבל. פה יותר מסובך מה היתה טובת הנאה שהוא קיבל.

לפי דעתי, כיום יש מספיק זמן למשפחה להתייעץ ובענין הזה אנחנו נוהגים בליברליות.

ל. דיציאן:

90% מהמשפטים האלה נגמרים בפשרה. פה הוא יכול להתפשר ולקבל מתחת לשולחן סכום כסף ולאחר מכן הוא יבוא ויבקש תגמולים.

היו"ר ש. ארבלי:

אם יש פשרות מתחת לשולחן - זה דבר אחר.

א. יהל:

אין שום ספק שהדבר סבוך. אבל מה שמניע את המרכז יד לבנים להטות אוזן זה לא שקולי כדאיות של הכסף כיון שאנחנו עומדים כבר לאחר מעשה. כי אם הגיהנום שבו הם חיים יום יום בגלל העובדה שהם קיבלו פיצויים. אנחנו לא העמדנו תנאים באיזה אופן זה יוחזר. מספרם קטן מאד ואנחנו יודעים שזו לא בעיה של כדאיות כספית. המטרד הוא מטרד נפשי. האם יש וודאות בשולחן הזה שאמנם בני המשפחות האלה יודעים מה כתוב בפרק הזה של החוק? - אני אומר מותר להטיל ספק בזה. זו שאלה של משפחה שכולה ולוקח זמן עד שהיא חוזרת ומתאוששת ומסוגלת להבין מה כתוב בחוקים שלנו.

א. יהל:

בקשר לייעוץ - בכל מקרה שהדבר מגיע למרכז יד לבנים יש לנו הוראות קבועות ואנחנו מייעצים, בלי שום קשר לכדאיות, אל תלכו לתביעה לפי חוק נזיקין אזרחיים. אבל אנחנו דנים על מקרים בעבר ואיש מבין אנשי אגף השיקום לא יכול לומר בבטחה שהוא היה אצל אותה משפחה שכולה והסביר לה את העניין בזמן שהיא יכלה להבין אותו. הבעיה אצל המשפחות האלה מתחילה בעיקר שנה שנתיים לאחר שהם קיבלו פיצויים.

אני הייתי מקבל את הצעתו של מר פינק שיהיה דיון לגופו של עניין בכל מקרה. אני רואה את זה כאלטרנטיבה לתיקון בחוק. כי אנחנו מכירים את המשפחות האלה ויודעים כמה זה מעיק עליהם. השאלה היא האם אפשר להפעיל את זה מהיום למחר. יש היום 7 משפחות שעכשיו זה מעיק עליהם - ואנחנו לא מתנגדים שזה יהיה צמוד.

ל. דיציאן:

אם מדובר בעשרה מקרים אפשר למצוא סידור אדמיניסטרטיבי אד-הוק כדי לפתור את הבעיה הזאת. אך בשום אופן לא לעגן את זה בחוק.

א. יהל: אני מוכן לקבל את ההצעה.

א. פינק:

לגבי הנושא שהעלה חה"כ דרובלס - אני מודה שאינני זוכר את פרטי העניין המסויים הזה. זה בודאי תאור העובדות. אני רוצה להזכיר לכם שלגבי עזרה להורים שכולים שזקוקים לעזרה בבית מחמת מצבם הרפואי, ישנו סעיף בחוק שאומר שהורה שכול שזקוק לעזרה מחמת מצב בריאותו, אם זה הוצאה להחזקת עוזרת או הוצאה להחזקת אדם במוסד, משרד הבטחון מכסה את כל ההוצאות. העניין הזה היה כנראה על רקע עזרה זמנית או חלקית של עוזרת-בית ואז לפעמים כאשר יורדים לשטח ובודקים את המצב הכלכלי בבית ואם יש עוד אנשים שיכולים לעזור בבית. למשל, בני משפחה אחרים גם כן צריכים לשאת באחריות ולא לשחוט אותם מכלל אחריות. אינני זוכר את פרטי העניין אבל כל עניין כזה צריך להיבדק לגופו.

אני רוצה לשוב ולהצהיר עוד פעם שאנחנו מפרשים את תפקידנו כמתן סיוע לאדם שזכאי לממש את כל זכויותיו. בעניין הזה יש לנו ויכוחים עם אנשים אחרים שבהכרח אנחנו מצטיירים כלפיהם כנציג משרד האוצר, וכלפי האוצר אנחנו מצטיירים כנציגי המשפחות - זה טבעי.

מה שנוגע לדברים בחוק אלו הם דברים מוגדרים ומעוגנים בחוק. זה בכל זאת קשור למסגרת חוק התקציב אבל גם בתקציב השיקום נעשו חריגות. התחלנו את שנת התקציב עם תקציב מאושר של 500 מיליון ל"י ונגמור בודאי בסביבות 700 מיליון לירות. חלקם הם דברים בחוק וחלקם הם דברים מסוג זה. נעשו חריגות והאוצר עד כה כיסה אותם.

לשאלתו של חה"כ יודין - מבחינת שיקום של משפחות שכולות מוכרחים להבדיל בין אלמנות לבין הורים שכולים - אין פה מכה משותף. עד כמה שהדבר רגיש - ולא בכל פורום אפשר להציג את זה כך - יש מגמה ברורה בחוק הזה לגבי שירותים ושיקום של אלמנה ויתומים (א) להבטיח רמת-קיום סבירה לאלמנה. לילד להבטיח חינוך, כולל חינוך גבוה. זהו השיקום הטוב ביותר. לגבי אלמנה יש פה תקנה שמאפשרת מתן הכשרה מקצועית או מתן השכלה גבוהה.

א. פינק:

מבחינה חברתית-סוציאלית שיקום של אלמנה זה שהיא נשאת מחדש ופה המעגל נסגר. לא כן הדבר לגבי הורים שכולים. הגדרת היעד השיקומי היא יותר מסובכת ומורכבת שם הנתון הזה קיים תמיד. נכון שגם במקרה של אלמנה ויתומים יש נתון שלא ניתן לשינוי וזה המוות שהיה ראש משפחה ועכשיו הוא לא קיים. במובן של הורים, לומר שאנחנו יכולים לדבר במושגים של שיקום הורים שכולים - זה מטעה. בדרך כלל הזמן לא עושה עוד יותר קל בהרבה מקרים להיפך. לכן ההגדרה שלנו לגבי הורים שכולים ע"י שיקום מתבטאת בסיוע להורים שכולים למצוא תשובה משמעותית משביעת רצון להמשיך ולהתקיים - זה האופטימום שאפשר לתת להם משמעות מסויימת. בודאי כאשר מדובר באובדן בן יחיד נאבדת המשמעות של החיים. כמובן שעוזר כאשר יש מקום עבודה ויש עיסוק עצמאי - זה עוזר להמשיך ולהתקיים. אי אפשר לדבר על שיקום הורים שכולים אפשר רק להקל על מצבם. בתקנות שתדונו עליהם בשבוע הבא ידובר שם לגבי הארכת גיל הפנסיה להורים שכולים שזה בודאי אחד הכלים שיכול לעזור להם להמשיך ולהתקיים.

אבקש ממר טמיר להבהיר את העניין בנוגע

לאשה השניה.

מ. טמיר:

בהזדמנות זאת אני רוצה להתייחס לשאלה שנשאלה פה וכבר ניתנה עליה התשובה. אבל אני רוצה להוסיף: המבנה של החוק הוא כזה שהתגמולים ניתנים לזוג הורים שכולים. אם אין לו בן זוג שכול הוא מקבל 80% מהתגמול הניתן לזוג הורים שכולים. כאשר ההורים חיים בנפרד - דובר כבר שקשה מאד להוכיח זאת - ולכן זה לא ניתן להכניס במסגרת של נורמות חוקיות. אם יוחלט פעם - ואני לא אומר שאני תומך בזה - כן להכניס דבר כזה בחוק, הרי יוצר דבר כמו שקיים לגבי אשה ידועה בציבור. זה פותח פתח לכל מיני רמאיות. אני טוען שקשה להוכיח את הדבר הזה ולדעתי המקרים הם לא רבים. אי אפשר לתת נורמה חוקית לכל מקרה שולי הקורה.

באשר להורה שכול הנישא שנית - סוכס

עם נציגי הארגון וראש האגף להכיר באשה כמו זוג הורים שכולים. אבל יש פה קשיים מרובים - האם לתת לאשה שאין לה כל קשר עם הנספה זכות של אם שכולה? - מה יהיה דינה כאשר ההורה השכול נפטר, אז היא תשאר אשה זרה ללא קשר עם הנספה ויש לה תו של אשה שכולה?

עקרונית, אני תומך בדבר לתת לאשתו של

הורה שכול זכויות כמו זוג הורים שכולים, אבל הניסוח דורש מחשבה. גם בנקודה הזאת מה יהיה כאשר המקרה יהיה הפוך? - לכן אני חושב שהדבר דורש מחשבה ונסוח מחאים. עקרונית, הבענו את הסכמתנו לכך ונדאג שבהצעת החוק הבאה שעומדת בפתח להכניס את התיקון הזה.

א. גלס:

אני רוצה להתייחס לבעייה של החזרת פיצויים. אני רוצה להעלים עין מהטענות שהעלה חה"כ דיציאן, אם כי אינני אומר שאין להם משקל. אבל אני רוצה לצאת מהנחה שנעשתה פשרה כנה בלי שיהיה משהו מתחת לשולחן. אלא מחי נעשית פשרה? - יש מקרים שנעשית פשרה כאשר התובע כבר לא יכול יותר והוא אומר אני מוכן לקבל משהו ובלבד שההליכים לא יימשכו עוד יותר. עכשיו הוא בא ואומר: נמלכתי בדעתי ואני רוצה להחזיר את הסכום שקבלתי למשרד הבטחון. יכול משרד הבטחון לומר רגע, אילו אנחנו ידענו שנצטרך לשלם לך תגמולים היינו תובעים את המזיק ותופסים אותו בגרון ולא היינו מסתפקים בסכום של הפשרה.

א. גלס:
כרגע מה רוצים שמשרד הבטחון יכול לתבוע מחדש את המזיק - זה יהיה תוצאה של בומרנג. כי במקרה כזה המזיק יגיד אני לא מתפשר אלא אם תהיה הסכמה של משרד הבטחון. אילו הם שיקולים שצריכים להיות לנגד עיניכם.

היו"ר ש. ארבלי:
נשאלה שאלה לגבי קטינים של הורה שכול שהוא בודד.

מ. טמיר:
לגבי הקטינים זה הוכנס בחוק. הם מקבלים 10% מתגמולים של הורים שכולים. בזמנו הושג הישג שהמדינה הלכה לקראת זה לתת חוספת מסויימת אבל אין החוספת הזאת עשויה לבנות את ההורה הבודד.

היו"ר ש. ארבלי:
נניח הורים שכולים שיש להם ילדים קטנים, ואחד מהם נפטר. כאשר הם היו בחיים קבלו חוספת של 10% מכלל התגמולים של הזוג. לאחר שאחד מהם נפטר אתם מקטינים את התגמול באופן יחסי. הדרישה היא לא לפגוע בילדים ושהם ימשיכו לקבל עבור הילדים את אותם 10%.

מ. טמיר:
יכול להיות מקרה אחר שיש הורה אחד עם ילדים קטנים ומקבל 10% מתגמול של הורה אחד. השאלה היא אם גם במקרה כזה לתת?

היו"ר ש. ארבלי:
העקרון הוא צודק - לא צריך לפגוע בקטינים בענין זה.

מה שמעיק עלי זה שאלתו של חה"כ יודין בענין שיקום הורים שכולים.

מ. גוטמן:
ענין השכול לא מתחיל רק בשנה הראשונה או השניה. לאור הנסיון שלנו בטיפול היום-יומי דוקא היום עומדים בפני פרובלמה אותם הורים שבניהם נפלו בשנת 1948. אנשים הזדקנו והגיעו לגיל 75 ואז מתחילות הבעיות הכי קשות. אין מי שיטפל בהם ויעזור להם. אם החוק אינו מסוגל לענות לבעיות האלה של הורים שכולים אז אין הציבור יכול לקבל חוקים שהוא אינו יכול לעמוד בהם. הממשלה צריכה לדאוג לקיום של אותן משפחות וצריך לחפש את הדרך אין לפתור את הבעיות האלה ולא לסבך אותן.

א. פינק:
עם כל הכבוד הראוי לנושא, אני חושב שיש לנו קצת נסיון במרוצת השנים. ואני אומר במלוא הכנות שיש בעיות בחיים שאנחנו עומדים מולם ומתמודדים איתם ושום חוק לא יוכל לפתור אותן. בעיית השכול ובעיית הזיקנה זו בעייה חברתית של כל חברה. נכון שיש מעמד מיוחד, לאור המציאות המיוחדת הפוליטית של מדינת ישראל. אנחנו נותנים יחס מיוחד להורים שכולים שבניהם נפלו במערכות ישראל. אבל כאשר מדובר על בעיות סוציאליות חברתיות פיזיולוגיות אשר מתעוררות בעקבות זיקנה ושכול זו בעייה כללית של העם כולו. יש הורים שאיבדו את בניהם בתאונות דרכים וכאבם לא שונה מאלה. לכן אי אפשר לדבר על משפחה שכולה רק בהקשר להורים שכולים.

א. פינק:
המדינה הבטיחה להורים שכולים אלה שירותים מתאימים שמבטיחים להם שלושה דברים: - (1) קיום הוגן בכבוד. (2) טיפול רפואי. (3) סידור במוסד אם הם זקוקים לכך או כיסוי ההוצאות לעזרה של הזולת. את הדברים האלה המדינה לא הבטיחה להורים שכולים אחרים. בזה יש הבדל יסודי מהותי.

הבעיות לא נעשות קלות עם הגיל אבל אי אפשר לדבר על הדברים האלה בהכללה. אם אתם חושבים שיש צעדים חוקיים שהמדינה יכולה לנקוט בהם שיכולים לתת מענה לבעיות של סוג זה של אנשים כמובן שהדבר פתוח.

היו"ר ש. ארבל:
לגבי שיקום של הורים שכולים - הבעיה איננה שיקום כלכלי ולא על זה רציתי לעמוד כי לדעתי במערכת החוקים במשך השנים הייתה התחשבות לגבי מקרים אחרים במסגרות אחרות. אין להשוות הורה שכול מתאונת עבודה להורה שכול כאן. וכאן אינני מדברת על הורה שכול שהוא קשיש. אני מכירה מקרים רבים שההורים לא קשישים וכאשר הם חוזרים הביתה יש להם בדידות והם טוענים שמיום שקרה האסון איש לא התעניין בהם ולא בא לשאול, פרט לשכנים.

קודם כל הפנייה שלנו היא לאגף השיקום לתת תשומת לב גם לבעיה החברתית-סוציאלית של אנשים אלה. אי אפשר להסתפק רק בזה שמטיבים את התנאים הכלכליים ולא צריך לחשוב על הצד השני שהוא לא פחות חשוב, ולדעתי, הוא יותר חשוב, כיצד לשקם את עולמו הנפשי של אותו הורה.

זו נקודה שמעיקה עלי ורציתי לדעת מה

אגף השיקום עושה בתחום הזה?

א. פינק:
אגף השיקום לא עושה מספיק בתחום הזה. הוא איננו מסוגל לעשות יותר בתנאים הנתונים. זו בעייה הנוגעת לחברה בכלל. איננו יכולים לצוות על התייחסות אחרת של חברה בבית-כנסת, או של עדה וכיו"ב. זו בעיה של חינוך הציבור בכללו. איננו מסוגלים אפילו לסלפן פעמיים בשנה מכיון שעובד מקצועי אחד אחראי ל-450 משפחות. אם זה כך הוא איננו מסוגל להגיע אליהם בפנייה רשמית.

לאחר מלחמת יום הכפורים אנחנו מפעילים מעגל גדול של מתנדבים, בעיקר מתנדבות. הנשים האלה מתמידות בענין הזה כבר שנתיים.

לגבי המתנדבות - שוב זו בעייה שמצלמת את המצב החברתי של המדינה. איפוא שיש מתנדבות זה בעיקר היכן שיש ארגון נשים בישובים שהם חזקים מבחינה חברתית. למשל, במעלות אין שם מתנדבים. אלו ישובים, מבחינה חברתית-סוציאלית לצערנו, עדיין ישובים נחשלים. ישנה בעייה איך להגיע לשם?

מ. גז:
אני שמעתי מתנדבת אומרת שהן מוכנות להגיע למרחקים גדולים בתנאי שתהיה להם

תחבורה כדי להקל עליהם.

יכול להיות שיש בעייה כזאת. אבל את זה צריך לכוון לכתובת של המרכז יד

א. פינק:

לבנים.

אנחנו נעזרנו בשירותי ייעוץ, לאחר מלחמת יום הכפורים. נפגשנו עם מומחה נודע לבעיות בריאות הנפש של הציבור. מומחה אמריקאי שמבלה פה חצי שנה בישראל ושמו פרופ' ג'רלד קפלן. הוא אמר לי שני דברים - ואני חושב שהם נכדנים ותקפים וצריך לראות אותם מהצד השני של המטבע. כלל ראשון - תזהרו להפוך אנשים רגילים למקרים הזקוקים לטיפול נפשי. אל לכם להתייחס לכל משפחה כאילו היא מקרה שזקוק לטיפול פסיכולוגי. מה הם כן זקוקים אומר האיש הזה? - הם זקוקים לנוכחות שידעו שמישהו קיים. ובמקרה הזה ובהרבה מקרים אחרים אין עזרה טובה ואין שפה משותפת יותר טובה מאשר אחים לגורל. ופה מי שיכול לעזור זה אלמנה לאלמנה, הורה שכול להורה שכול. בנוגע לאלמנות נוצרו קבוצות שנפגשות מדי פעם. בקרב ההורים השכולים הדבר הזה לא התפתח הייתי אומר שלמרכז יד לבנים בתחום הזה תפקיד נכבד מאד לפתח קשר חברתי בין הורה להורה.

א. יהל:

זו הזדמנות טובה מאד להחליף דיעות בנו אני תומך בחלק ניכר מדבריו של מר פינק יש לנו הרבה מאד הזדמנויות להתווכח. בענין של הגדרה מה זה שיקום אנח מגיעים כמעט ביחד לאותה מסקנה שאיננו יודעים איך להגדיר שיקום. זה מחייב הדברויות ודיונים בנושא.

מה עשתה מדינת ישראל בחקר של אורח-חיי של הורים שכולים? - אי אפשר לשבח אותה על כך. היא עשתה כמעט קרוב לאפס בחקר ובאורח-חיייהם של הורים שכולים. לוא היינו עושים בתחום הזה יותר יכול להיות שהיינו קרובים יותר למסקנות כלשהן.

שמענו וידוי של אלמנה ממלחמת השחרור לעיתים היא פוחדת שהיא חדלה לדבר. היא אומרת איך אני יכולה לשפוט אם אני צלולה בדעתי עדיין - וכל זה נובע מבדידות.

מה שציינן פה מר פינק בקשר לאפשרויות של עבודת אגף השיקום - הוא דיבר בלשון המעטה שכל עובד מקצועי מטפל ב-450 תיקים. למעשה, המספר הוא הרבה יותר גבוה.

לאחר מלחמת ששת הימים נעשה משהו באמצע מכון אדלר בהפעלת אלמנה למען אלמנה. מן המעקב שלנו ראינו שזה היה מע נכון וזה הניב פתרונות חיוביים. בתחום הזה של הורים נעשה פחות. גם בעולם הנאור לא ערים מספיק לשאלה הזאת.

לפני כשנה בקרה אותנו עובדת שצריכה לת מסגרת ארגונית אשר תאפשר את הפעלת ההורים עצמם עפ"י הדוגמה של אלמנה לאלמנה. יש לזה סיכויים גדולים אבל חסרים לנו הרבה מאד כלים כדי שנו להפעיל את זה. בינתיים המצב הוא רע. אני הייתי מציע שלא נתייחס לשיח הזאת כאילו זה תחילתו של דיון בנושא הזה. סוף סוף מדובר בציבור אשר ביחד עם בני המשפחות הוא מונה יותר מ-100,000. יתכן שע"י פתרונות שהיינו מגיעים אליהם היינו יכולים ליישם אותם גם לגבי ארגון נפגעי איבה - זה דבר שראוי לתשומת לב.

א. יהל:

באגף השיקום נעשו דברים מתוך כוונות טובות אבל לא מתפנים לדבר הזה. זו אחת הבעיות המרכזיות של החברה הישראלית לעתיד.

היו"ר ש. ארבלי:

בקשנו ממשרד הבטחון היא להמציא את הנתונים שבקשנו בקשר לפריטים, לדרגות,

שיעורי חגמולים וכיו"ב.

הישיבה ננעלה בשעה 11.00